

Vezér Erzsébet irodalomtörténésszel

VEZÉR ERZSÉBET 1937-ben írta bölcsészdoktori disszertációját Benedek Marcellról. Adyról két könyve jelent meg: az „Ady Endre élete és pályája” (1969), valamint az „Ady Endre” című 1968, az Arcok és Vallomások sorozatban. 1979-ben látott napvilágot Lesznai Annáról szóló könyve. Ő rendezte sajtó alá az Ady-publicisztikák kritikai kiadásának hat kötetét és öt kötet válogatást, továbbá a „Levelek és feljegyzések a Nyugatról” című kötetet. Karádi Évával közösen 1980-ban könyve jelent meg a Vasárnapi Körrel, amelynek német nyelvű kiadása a közelmúltban jelent meg Frankfurtban. 1969 óta kandidátus.

Vezér Erzsébet irodalomtörténész hetvenéves. Az életkort — nők esetében — csak akkor szoktuk említeni, ha a kerek évforduló kitüntetéssel párosul. Erről itt nincs szó. De szó lesz azokról a találkozásokról, művelődéstörténeti randevúkról, melyeknek kezdeményezője és hiteles krónikása lett. Vezér Erzsébet — több monográfiával a háta mögött, kérve és kéretlenül gyűjtötte itthon vagy hozta haza azokat a kéziratokat, képeket, hangszalagokat, amelyek a magyar múlt kiemelkedő személyiségeiről szóltak. Múltról — a jövő számára.

Személyes panteon

● Változatos, munkahelyekben is gazdag pályát mondhat magáénak, dolgozott a Ganz Vagongyárban, a Sztálin Akadémián, az Oktatási Minisztériumban, az Akadémiai Kiadóban, az Irodalomtörténeti Intézetben, a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Nem csoda, hogy idővel külön intézménnyé vált Ön is, a századelő nagy alakjainak emléket állító személyes panteonná. Van összefüggés a kétféle intézmény között?

— Azt mondhatnám, hogy van is, meg nincs is. Még az Akadémiai Kiadóban kezdtem el *Adyval* foglalkozni. A kritikai kiadás első köteteit *Földesy Gyula* bácsi rendezte sajtó alá, s lektorálás közben rá kellett döbennem a hiányosságokra. Az ismerkedés *Adyval* nem korlátozódhatott csupán az ő műveinek tanulmányozására. Igyekeztem fölkeresni a még élő kortársakat, *Hatvany Lajost*, *Lukács Györgyöt*, *Fábry Zoltánt*, *Benedek Marcellt* és másokat, akiket *Ady* személyiségéről faggathattam. Így szoktam rá az interjúkészítés ízére, s ezt munkaköri feladatomra is tettem a Petőfi Iro-

dalmi Múzeumban. A múzeum technikai ellátottsága persze nem volt valami fényes, az első magnófelvételeket az akkori igazgató, *Horváth Márton* hatalmas tizegynéhány kilós készülékén vettem fel, amit úgy kellett utánam hozni. Azóta egyik-másik felvételem értéke ugyancsak megnőtt, hiszen nem egy interjúalanyomat szinte az utolsó pillanatban sikerült mikrofonvégre kapnom. Például ilyen ritkaság az a beszélgetés, amelyre a Gellért Szállóban került sor *Lesznai Annával* és *Sinkó Ervinnel*. *Sinkó*, akinek az *Optimisták* című regényéből készült tv-sorozatot mostanában játszották, akkoriban még nem volt zivenes látott vendég nálunk. A 19-es kommün bukása után ő átmenetileg eltávolodott a kommunista mozgalomtól, s később sem tudott azonosulni a dogmatikus szemlélettel. A háború után Jugoszláviában telepedett le, s az 1948 után feszültté vált magyar—jugoszláv viszony még több ellenséget szerzett neki itthon. Ezért is fontos annyira ez a magnófelvétel, mivel tudomásom szerint máshol nem szerepel a hangja. A

Kassákkal való első találkozását mesélte el akkor. Sajnos az interjú rövidre sikeredett, mert felesége leintette. Azt mondta, hogy amíg *Sinkó* műveit nem jelentetik meg Pesten, addig ne nyilatkozzon. Igazat kellett neki adnom, bár — mint interjúkészítő —, azóta is sajnálom, hogy *Sinkót* nem faggathattam tovább.

● Tehát voltaképp missziós feladatot látott el?

— Igen, de csak utólag minősülhet annak. Engem először a korszak iránti érdeklődésem vezetett, ám idővel a beszélgető partnereim személyisége fontosabbá vált számomra, mint amiért fölkerestem őket. Az már a dolgok természetéből következik, hogy a századelő utolsó tanúiként mondhatták el személyes élményeiket nekem. Különösen sokat köszönhetek *Horváth Zoltánnak*, a magyar századforduló első monográfusának (tőle származik a „második reformnemzedék” elnevezés is), aki baráti tapintattal vezetett be ebbe a körbe. Az ő révén ismerkedtem meg *Ignotus Pállal*, s voltaképp

Málival, *Lesznai Annával* is. *Horváth* szervezte itthon a 80 éves *Lesznai Anna* köszöntését, én is írtam egy kis cikket az *ES*-be. Amikor később *Máli* Pestre jött, már mint ismerőst üdvözölt engem.

● A visszaemlékezések (és az Ön könyve is) varázslatos egyéniségnek írják le *Lesznai Annát*. Első találkozásuk valóban olyan volt, hogy egész életre szól?

— Igen. Amikor megismerkedtem vele, öregasszony volt, mondhatni, csúnya öregasszony, de annyi bájjal és kedvességgel, amennyivel még sohasem találkoztam. Úgy tudott kérdezni, érdeklődni, ahogy kevesen. Érezni lehetett, hogy örül a válasznak és a válaszolónak. A Gellért Szállóban sokszor késő éjszakáig ülték őt körül a régi és az új barátok, mert ő képes volt a régi barátságát is megtartani, az újakat is megszerezni. Emlékszem, *Lukács György* elvitte neki az *Eszttétikáját* és azt mondta; hogy nem muszáj ám elolvasnod, *Máli*. De *Máli* persze elolvasta, s nemcsak azért, mert

Lukácsot nagyra becsülte. Egyik levelében írta egyszer, hogy ő „duplafenekű lélek”, aki számára csak akkor válik valami sajtójává, ha nemcsak mint élményt tapasztalta, hanem ezt filozófiailag is földolgozta. Úgy gondolom, ő az egyetlen magyar költő, aki filozófiai mélységű verseket írt; ezért is sajnálom annyira, hogy versei feledésbe merültek. Talán éppen a bölcselői hajlama vezete *Lesznait* a tízes évek elején a *Lukács György és Balázs Béla* körül kialakult baráti társaságba, az utóbb híressé vált *Vasárnapi Körbe*. Málitól hallottam először a *Vasárnapi Kör*ről, s az 1980-ban megjelent dokumentumkötet ötletét is az adta, hogy interjúkat készítettem a kör számos tagjával. A *Lesznai Annáról* írt könyvemhez viszont a *Jászi-hagyaték*tól kaptam ösztönzést. Ismeretes, hogy *Lesznai Jászi Oszkár*nak, a radikális reformnemzedék egyik vezéralakjának a felesége volt. Házasságuk a tízes évek végén megromlott, elváltak. *Jási* is újra nősült, *Lesznai* is mással élt. Azonban mindvégig barátok, igazi társak maradtak. Öreg korában *Jási* valósággal visszaszeretett *Máli*ba. Megható, gyönyörű leveleket írt neki.

● Azt hiszem, nem lehet nem nosztalgikusan szemlélni a századelő érzelmi forradalmát, melynek nemcsak hősei, de hősnői is voltak. Mint *Lesznai Anna*, *Dienes Valéria*, *Duczynska Ilona*...

— *Duczynska* rendszeresen járt haza Kanadából. Egyszer elvittem *Valéria* nénihez, aki már kilencven fölött járt, annyira gyöngy, hogy ágyban fogadott minket. Csodálatos volt, ahogy régi emlékeiket idézték, első találkozásukat a *Gallei Körben*. Sok szó esett *Szabó Ervinnel* is, akihez mindketten közel álltak. *Valéria* elmesélte, hogy amikor annak idején hazajött Párizsból, ahol *Bergson* tanítványa volt, azzal állított be *Szabó Ervin*hez, a *Huszádik Század* szerkesztőjéhez, hogy már nem írhat oda, mert *idealista* lett. Ám *Szabó* mosolyogva nyugtatta meg: épp ellenkezőleg, most van rá igazán nagy szükség, csak írja meg bátran álláspontját. Később *Valéria* szent énekeket kezdett énekelni, és *Ilona*, a világhíradalmár figyelmesen hallgatta, és csak annyit mondott: „*Gyönyörű*”. *Ilona* is mágikus hatással

volt környezetére. Több, mint kilencvenéves volt, amikor együtt nyaraltunk *Szigligeten*, s megkapó volt, ahogy maga köré vonzotta a fiatalokat, s nemcsak őket. A nagyszerű költő, *Pilinszky János*, aki igen zárkózott természet volt, öt perc alatt beleszeretett *Ilonába*, s bensőséges kapcsolat létesült közöttük. Érthető, hiszen mindketten tiszta emberek voltak.

● Az Ön által készített interjúk mennyire ismertek a szakemberek és a szélesebb nyilvánosság előtt?

— Sajnos igen kevés anyagot sikerült publikálnom. A múzeumban megvannak a magnószalagok, de mióta már nem dolgozom ott, kevéssé ismerem sorsukat. Többször is kértem, hogy irassák le vagy legalább archiválják ezeket az interjúkat. A fontosabbak közül az *Eörsi Istvánnal* együtt készített *Lukács*-interjú megjelent a jugoszláviai Új Symposion 1981—82-es számaiban. Szomorú emlékem ez, mivel közvetlenül *Lukács György* haláláig folytattuk a beszélgetéseket. Életéről faggattuk őt, a *Megélt gondolkodás* című életrajzi írása alapján. Senkinél sem tapasztaltam azt, hogy annyira szeretett volna vitatkozni, mint ő. *Lukács* imádkozta, ha ellentmondtak neki, s ő vitatkozhatott. Ebben *Eörsi* kiváló partnere volt, gyakran bonyolódta vitába. Ahogy egyre jobban gyengült, látogatásaink is mindinkább megviselték. Mielőtt kórházba szállították volna, az előtte levő napon jártam nála utoljára. Éreztem, hogy nagy a baj, mert szokatlanul érzelmes volt, valósággal ellágyult. Jellemző, hogy ez az igen fontos interjú (pontosabban: interjúszorozat) sem jelent meg itthon, holott a szakirodalomban lépten-nyomon hivatkoznak rá.

● Befejezésképpen megkérdezem, hogy ha újra kezdené, mit csinálna másképp?

— Mindegyik riportot vállalom. Interjúalanyaim nagyrészt halottak, már csak ezért is befejezetteknek tudom ezt a munkámat.

● És kívül szeretne még interjút készíteni?

— Azt hiszem, már senkivel. Vagy úgy gondolja, hogy van akivel érdemes lenne?

V. BALINT ÉVA